

Motion

1983/84:641

Birger Rosqvist m. fl. Regalskeppet Kronan

Den 1 juni 1676 inträffade en av de största sjöolyckorna i Östersjön. Det var det svenska regalskeppet Kronan som gick till botten knappt 4 sjömil utanför Hulterstad på Ölands ostkust. Av 840 man ombord omkom 800. Något fientligt skepp var det inte som sänkte Kronan. Det kan ha varit en sjömansmässigt felaktig vändningsmanöver i frisk vind med fulla segel satta i kombination med öppna kanonportar som orsakade förlisningen. Kanske var det skeppets egna kanoner – 126 st. – med krut och kulor som bidrog. Fortsatta marinarknologiska undersökningar kan möjligen ge besked om vad som orsakade katastrofen även om detta nu inte är det mest intressanta i sammanhanget.

I augusti 1980 fann Anders Franzén och hans medhjälpare Kronan på 26 meters djup. Fyndet av vraket – efter ett av dåtidens största skepp – innebär nya möjligheter att historiskt rekonstruera och levandegöra förhållandena i Sverige som en stormakt för mer än 300 år sedan.

På en yta av 3000 m² ute i Östersjön döljs i sedimenten hundratusentals föremål. Helt känd är dock fortfarande inte vrakplatsens utbredning i sedimentdjupet. Över 6000 föremål har hittills bärgats från Kronan. 5 % av vrakplatsen beräknas ha undersökts. Fynden representerar ett tvärsnitt av föremålsbeståndet och ger besked om vad som kan väntas om bärgningsarbetet kan fortsätta i organiserad form.

Vraket av Kronan rymmer många föremål av konstnärligt kulturellt intresse i form av bl. a. väl bevarade träskulpturer. I övrigt finns allt från vanliga block till 4-tons bronskanoner med inskriptioner. Men till skillnad från exempelvis skeppet Wasa var Kronan ett fullt utrustat örlogsskepp. De nautiska instrument som tagits upp är av mycket stort vetenskapligt intresse.

Kronan med all sin bevarade utrustning efter en stor bemanning ger en direkt bild av svenskt 1600-talssamhälle. Ombord på skeppet levde och arbetade mer än 800 människor ur samhällets alla sociala skikt. Av funnet material kan utläsas hur skarp den sociala klassindelningen var. Befäl och besättning hade var och en sin personliga utrustning med sig. Föremål som intakta sjömanskistor och kabinettskåp med hela glasflaskor med innehåll (sjögungad 1600-talskonjak eller 300-årigt arommognat svensk-kryddat brännvin!), fickur, kompasser, guldsmycken, vapen, klädespersedlar i textilier och läder, livsmedel, tågvirke och metallföremål är exempel på fyndföremål som ger besked om 1600-talets vardag och helg såväl till sjöss som på land, för fattig och rik in i minsta detalj. Unika guldmynt och cirkulerade kopparmynt har hittats. De marinarknologiska undersökningar-

na har pågått under tre somrar. Arbetet får ske i öppet hav. Det ställer stora krav på personal och material. Det krävs erfarna dykare med stor teknisk kompetens. All utrustning måste vara av hög klass såväl den som gäller dykarnas säkerhet som kameror, mätinstrument osv. Därför blir undersökningar och bärgning kostsamma och tidsödande.

Kalmar läns museum har lett arbetet som till övervägande del skett med hjälp av frivilliga insatser och privata donationer. Inga statliga medel har hittills tilldelats Kronan-projektet.

Allmänhetens intresse för de marinarkeologiska undersökningarna är stort. En svensk TV-film har visats i svensk TV två gånger. Den har sålts till 11 länder, bl. a. Storbritannien och USA. Ett internationellt marinarkeologiskt samarbete håller också på att utvecklas då Kronan-projektet kan betraktas som unikt och få internationell genomslagskraft.

Ekonomiska garantier måste skapas om ett framtida undersökningsarbete skall tryggas och planeras. Hittills gjorda undersökningar har haft karaktären av provundersökningar för dokumentation av vrakplatsen och för att bärga de mest plundringsvärda föremålen. Platsens belägenhet och alla värdeföremål vilka man nu känner till finns gör att plundring ej kan uteslutas. Det är därför angeläget att detta bärgningsarbete ej drar alltför långt ut på tiden.

Kalmar läns museum har arrangerat en utställning av Kronan-föremål på Kalmar slott. Den har rönt ett mycket stort publikt gensvar. En fast Kronan-utställning skulle kunna bli en rejäl turistattraktion i Sydostsverige, någonting av vad Wasa har blivit i Stockholm. Mängden av föremål från Kronan skulle också möjliggöra utställning av liknande fynd på flera andra museer i länet och området. Sjöfartsmuseet i Oskarshamn exempelvis är redan nu ett intressant mål för turismen men skulle självfallet som andra museer bli ännu mera attraktivt kompletterat med unika marinarkeologiska fynd från Kronan.

Kronan erbjuder en enorm arbetsuppgift och en vetenskaplig utmaning för många år framöver för svensk och internationell marinarkeologi. För framtiden måste tillföras tekniska, personella och administrativa resurser om man vill slå vakt om de mångsidiga rikedomar som finns på land och på havets botten med anknytning till Kronan.

Med frivilliga insatser på det ekonomiska området har man kommit en bit på väg. Men skall tillgången Kronan tas till vara på det sätt den förtjänar torde stödinsatser från central myndighet – riksantikvarieämbetet – vara nödvändig. Kronan-projektet bör vara med i en övergripande planering av kulturminnesvården och även när det gäller att främja kunskapen om svenskt sjöförsvär, svensk handelssjöfart och svensk skeppsbyggeriverksamhet genom tiderna.

Med hänvisning till det anförda föreslås
att riksdagen uttalar sig för att överväganden görs beträffande
möjligheterna att från statens sida bidra till arbetet med bärgning
och tillvaratagande av föremål från regalskeppet Kronan.

Stockholm den 15 januari 1984

BIRGER ROSQVIST (s)

BENGT KRONBLAD (s)

LENA ÖHRSVIK (s)